

Arkilähtöisyys lastensuojelussa

Kommenttipuheenvuoro Juha Hämäläisen esitykseen

Aino Ritala-Koskinen

Tässä kommenttipuheenvuorossa otan lähtökohdakseni Juha Hämäläisen esiin nostaman arjen teeman lastensuojeluun liittyneenä. Tekstin kirjoittamishetkellä työskentelin sosiaalialan osaamiskeskuksen, Pikasos Oy:n Osaava lastensuojelu -projektissa, joka toteutettiin Kanta-Hämeen alueella 2001–2003. Näkökulmani arkeen ja lastensuojeluun tulevat tuon projektin piiristä. Asioita, joita nostan esiin, voi hyvin lukea myös Juha Hämäläisen käsittelemän arkilähtöisen sosiaalipedagogiikan kehyksen kautta.

Lastensuojelu on väistämättä työtä, jossa ollaan tekemisissä ihmisten arjen kanssa. Lastensuojelun ammattilaisten kohtaama asiakasperheiden arki on hyvin monimuotoinen ja hämmentäväkin. Jo ihmisten tavat organisoida perhe- ja läheissuhteitaan ovat niin moninaisia, että asiakkaiden arjen ymmärtäminen ja siinä esiin tulevien ongelmien ratkaiseminen ei onnistu yksinkertaisten, valmiiden mallien avulla. Avuksi tarvitaan asiakkaan, niin lapsen kuin aikuisen, omaa ymmärrystä arjestaan, siinä olevista vaikeuksista ja muutostarpeista.

Monissa Osaava lastensuojelu -projektin kokeilu-, koulutus- ja kehittämissuunnitelmissa ollaan hyvin vahvasti auttamassa asiakkaita heidän arkensa ristiriidoissa ja tukemassa heitä paremman arjen rakentumisessa. Lastensuojelun onnistumisia asiakastasolla analysoineen opintopiirimme yksi jännittävä ja yksinkertaisuudessaan yllättävä tulos oli, miten lastensuojelussa työskentelyn tavoitteena on eräänlainen ”tavallisen arjen” saavuttaminen. Tuo tavallinen arki tarkoittaa tällöin esimerkiksi vuorokausirytmien olemassaoloa, aikuisuuden ja lapsuuden rajoja, aikuisten vastuullisuutta lapsista, lapsen perustarpeiden tyydyttämistä – siis erilaisia

pieniä arjen rutiineja nukkumaanmenoineen, heräämiseen, syömiseen, peseytymiseen ynnä muineen. Kuitenkin tuon nk. tavallisen arjen saavuttaminen voi joidenkin lasten elämässä olla hyvin pitkän ja vaativan ammatillisen työskentelyn takana.

Perhetyötä voidaan käyttää lastensuojelun työvälineenä hyvin monissa lastensuojeluprosessin vaiheissa. Perhetyölle nimenomaan on ominaista työskentely lasten ja heidän perheidensä arjen tasolla. Yhden näkökulman perhetyöhön ja sen mahdollisuuksiin avasi projektissamme toteutettu päivähoiton perhetyön kokeiluhanke. Tuossa hankkeessa perhetyö asetui nimenomaan lastensuojelun ennaltaehkäiseväksi työksi, joissa asiakkaat hakeutuivat perhetyön piiriin pääasiassa oma-aloitteisesti. Hankkeessa saatiin kokemuksia päivähoiton perhetyöstä asiakastyön tasolla ja kuultiin vanhempien näkemyksiä siitä, millaisissa tilanteissa he kokivat voivansa käyttää lähellä ja helposti saavutettavissa olevaa matalan kynnyksen palvelua. Niin kokemukset toteutuneesta perhetyöstä kuin vanhempien ilmaisemista odotuksista osuivat yhteen. Omat voimavarat ja arjessa jaksaminen, oma neuvottomuus lapsen kanssa ja ihmissuhderistiriidat olivat asioita, joihin ihmiset saivat tai uskoivat kaipaavansa perhetyöntekijän apua. Tarjottu apu oli luonteeltaan keskusteluapua, jossa autettiin ihmisiä oman arkensa haltuunotossa ja selkiyttämisessä. Moni asiakas sai selvästi avun pulmiinsa ja näin päivähoiton perhetyö omalta osaltaan ehkäisi ongelmien kasvamista vielä suuremmiksi. Palvelu osoittautui asiakkaita ja heidän arkeaan lähellä olevaksi niin palvelun tarjoamisen paikan kuin työn sisällön suhteen. Hankkeen toteuttaneen perhetyöntekijän mottona oli: ”ei niin pientä asiaa ettet juttelemaan voisi tulla”.

Kun kunnallisen lastensuojelun asiakkuus ajankohtaistuu, lapsen arjessa on syystä tai toisesta asianosaisten, läheisten tai ulkopuolisten mielestä niin paljon puutteita tai ongelmia, että siihen vaaditaan ulkopuolisen ammattilaisen puuttumista. Sosiaalityön valmiuksia tehdä lapsen arkea ja sitä kautta lastensuojelun tarvetta koskeva alkuvaihekartoitus tuettiin projektissamme tuettu Pesäpuu ry:n kehittämän kartoitusvaihetyöskentelymallin ja sitä koskevan pilottikoulutuksen avulla. Mallissa on keskeistä kiinnittyminen lapsen arkeen ja vanhempien valmiuksiin. Tavoitteena on luoda lastensuojelutyöhön mallia, jossa lapsen arkea, siinä toteutuvia hyviä ja kohdallaan olevia asioita sekä muutostarpeita koskevia asioita arvioidaan lasten suunnasta yhdessä lasten ja vanhempien kanssa. Lapsen vuorokausirytmien, läheissuhteiden, vahvuuksien ja tunteiden kartoittamiseksi koulutuksessa on kokeillen opiskeltu erilaisia työvälineitä. Kartoitusvaihetyöskentely päättyy yhteiseen arviointikeskusteluun, jossa

nostetaan keskiöön lapsen ja vanhempien vahvuudet ja tärkeimmät muutostarpeet lapsen elämän kannalta. Keskeistä työmallissa on lasten ja vanhempien osallisuus ja asiantuntijuus.

Lastensuojelun viime vuosina kehitetyistä työvälineistä otan vielä yhtenä asiakkaiden arkea ja heidän osallisuuttaan lastensuojeluasioiden käsittelyssä havainnollistavana esimerkkinä läheisneuvonpidon. Läheisneuvonpito on yksi verkostollisten työmenetelmien muoto. Perusideana on monimutkaisessa lastensuojelutilanteessa ulkopuoliselle koollekutsujalle annettuna toimeksiantona koota lapsen läheissuhteiden verkosto laajasti yhteen. Tämän verkoston tehtävänä on kuulla toistensa näkemyksiä lapsen tilanteesta ja yhdessä esittää ratkaisu lapsen tilanteen turvaamiseksi ja raskaampien lastensuojelutoimenpiteiden välttämiseksi. Keskeistä on lapsen lähiverkoston voimavarojen aktivoiminen ja yhteen hiileen puhaltaminen, jotta lapselle kuuluva tavallinen arki tulisi turvatuksi. Oleellista on, että ratkaisun tilanteeseen esittää lapsen lähiverkosto eikä sosiaalityöntekijä – joskin ammattilaiset lopulta hyväksyvät tai hylkäävät ratkaisun. Tätä työmallia projektissamme paitsi levitettiin käytäntöön, myös tutkittiin käyttökokemuksia ja kehitettiin edelleen.

Olen näillä muutamilla Osaava lastensuojelu -projektin kautta esiin nostamillani esimerkeillä halunnut kuvata sitä, miten mielestäni arkilähtöisyys on hyvin keskeinen elementti koko lastensuojelutyössä. Arki ja sen mittapuut asettuvat kuitenkin erilaisiin suhteisiin lastensuojelun eri poluilla. Ennaltaehkäisevässä työssä voidaan puhua *arkisista pulmista* ja niiden ratkaisemisesta. Kun puhutaan astetta vakavammasta lastensuojelutyöstä, *ns. tavallisen arjen saavuttamisesta* tulee merkittävä työn tavoite. Huostaanottotilanteessa lapsen arjen rutiinit ovat niin totaalisesti sekaisin, että tavalliseen arkeen paluun ei nähdä olevan mahdollista kuin *muuttamalla lapsen arkiympäristöä*. Näkemys tästä muutoksesta ei useinkaan ole yhteinen ammattilaisten ja vanhempien kesken. Muutamat haastattelimamme huostaanotettujen lasten vanhemmat näkivät huostaanoton sitä jälkikäteen oman elämäntilanteensa selkiinnyttyä pohtiessaan olleen ainoa oikea vaihtoehto lapsen elämän kannalta, vaikkeivät voineetkaan sitä tapahtumahetkellä hyväksyä.

Keskeisiä kysymyksiä käytännön lastensuojelutyössä on, kenen suunnasta arkea katsotaan, millä mittapuilla *ns. normaalin arjen* kriteerejä asetetaan ja miten eri osapuolet voivat olla noita kriteerejä määrittelemässä. Ammattilaisilla on lopulta valta ja vastuu määrittellä, missä kulkee normaalin arjen raja lapsen elämän kannalta.

Lähestyn lopuksi kysymystä arkilähtöisyydestä ja lastensuojelusta vielä yhdestä suunnasta. Erittelen lyhyesti *lastensuojelun arkea*. Lastensuojelun arjessa näen olevan kyse:

- 1) siitä moninaisesta lasten ja perheiden elämäntilanteiden kirjosta, jonka lastensuojelutyötä tekevät ammattilaiset päivittäin kohtaavat
- 2) myös niistä työtavoista, osaamisesta ja välineistä, joita lastensuojelutyöntekijät erilaisissa asiakastilanteissa käyttävät
- 3) niistä pitkistä ja monimutkaisista poluista ja prosesseista, joita lapset, nuoret ja vanhemmat asiakkaina kokevat
- 4) palvelujärjestelmästä, lainsäädännöstä ja muista reunaehdoista joiden puitteissa lastensuojelun asiakastyötä tehdään.

Tässä lastensuojelun arjessa on hämmäntävää, että monista asioista ja niiden toteutumisesta käytännössä tiedetään pintaa syvemmältä kovin vähän. Näin siitä huolimatta, että lastensuojelu voi puuttua ihmisen elämään hyvin radikaalillakin tavalla. Lastensuojeluun liittyy myös monia intohimoja niin myönteisessä kuin kielteisessä mielessä. Siksi tästä lastensuojelun arjesta on tärkeää tietää enemmän. Tämän tiedon näkyväksi tekeminen edellyttää niin lastensuojelun asiakkaiden, työntekijöiden kuin tutkijoidenkin kohtaamisia. Lastensuojelun arjen ja tutkimuksen toisiaan aidosti hyödyttävä kohtaaminen vaatii selvästi myös uudenlaisia ”arkilähtöisiä” käytäntöjä. Se on haaste, jonka äärellä Osaava lastensuojelu -projektissakin parhaillaan olemme.

Lähteet

Ritala-Koskinen, A. 2003. Onnistumisia lastensuojelussa. Teoksessa M. Satka, A. Pohjola & M. Rajavaara (toim.) *Sosiaalityö ja vaikuttaminen. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2*. Jyväskylä: SoPhi, 103–124.

Linkkejä

www.pikassos.fi. Osaava lastensuojelu -projektin raportit

www.verkkokollega.com. Lastensuojelun verkkokollega -projektin sivustot